

Kun Alko avattiin Ranualla

Tarja Orjasniemi – Helena Pekkala

Myymälän avaamisen vaikutuksia uudella paikkakunnalla ei maassamme ole tutkittu siten Pekka Kuusen 1950-luvun alussa tekemän tutkimuksen Alkoholijuomien käyttö maaseudulla. Silloin avattiin koemielessä olut- ja viinimyymälä muutamiin maaseutua edustaviin kuntiin. Tutkimus on kuitenkin tehty hyvin erilaisessa yhteiskunnallisessa, kulttuurisessa ja alkoholipoliittisessa tilanteessa 1980-luvun maaseutuun verrattuna. Ranualla 2. heinäkuuta 1984 avattu Alko tarjosi tilaisuuden tutkia avaamisen vaikutuksia lähes kuivalla, uuden aikaistuvalla maaseutupaikkakunnalla.

Tutkimusasetelmaan sisältyvät aivan samalla tavalla kuin edellä mainitussa Pekka Kuusen (1956) tutkimuksessa mittaukset ennen tutkimusta ja sen jälkeen, paneeliasetelma ja vertailupaikkakunta. Ranuan vertailupaikkakunta on naapurikunta Posio. Vertailupaikkakunnan valintakriteerinä käytettiin väestömäärää, elinkeinorakennetta, aatteellista ja henkistä ilmapiiriä, etäisyyttä lähimpiin alkoholi-myymälöihin ja alkoholin saatavuutta paikkakunnalla. Näiden suhteen Ranua ja Posio ovat hyvin samankaltaisia.

Kunnat sijaitsevat Lapin läänin eteläosassa. Matkaa Rovaniemelle on Ranualta noin 80 km ja Posiolta noin 130 km. Asukkaita Ranualla on noin 5 500 ja Posiolla noin 6 000. Kuntien elinkeinorakenne oli voimakkaasti maatalousvaltainen vielä 1980-luvun alussa. Maa- ja metsätaloudessa toimivien osuus oli vuonna 1985 Ranualla 37,8 % ja Posiolla 33,5 %. Suurimmaksi elinkeinoryhmäksi on laajentunut palvelut: vuoden 1985 väestölaskennan mukaan Ranualla 45,6 % ja Posiolla 42,4 %

Tässä esitetyt tiedot perustuvat pro gradu -tutkielmaan *Kun Alko avattiin . . .* Tutkimus Ranuan alkoholi-myymälän avaamisesta vuonna 1984 ja sen vaikutuksista; siinä vertailtiin Ranuan ja Posion kuntia (Orjasniemi & Pekkala 1988).

ammattissa toimivasta väestöstä toimi palvelusektorilla. Molemmat kunnat ovat pyrkineet korvaamaan maa- ja metsätalouden väheneviä työpaikkoja kehittämällä matkailua, teollisuutta ja kalataloutta. Varsinkin Ranua on viime vuosina tullut tunnetuksi eläinpuistostaan ja kansainvälistäkin huomiota herättäneestä Simojärven sukellusvenematkailustaan.

Molemmissa kunnissa sai Keskustapuolue vuoden 1984 kunnallisvaaleissa kaksi kolmasosaa annetuista äänistä. Keskustalaisuuden lisäksi on paikkakunnilla, erityisesti Ranualla, vallitsevana lestadiolaisuus. Keskiolutkielto on ollut voimassa Ranualla vuodesta 1977 ja Posiolla vuodesta 1978. Tutkimuksen aloittamivuonna oli Ranualla yksi ja Posiolla kaksi A-oikeuksin toimivaa ravintolaa.

Pääosa tutkimuksen tiedoista kerättiin postikyselyllä. Ensimmäinen postikysely suoritettiin kunnissa ennen Ranuan myymälän avaamista touko—kesäkuussa 1984 ja toinen marras—joulukuussa 1986. Vuoden 1983 henkikirjojen perusteella poimittiin yli 14-vuotiaista kuntalaisista systemaattista otantaa käyttäen 10 %:n otos, johon tuli 410 ranualaista ja 470 posiolaista. Vastausprosentti oli ensimmäisellä kyselykerralla Ranualla 73 ja Posiolla 76. Paneeliasetelman vuoksi lopullisen näytteen muodostavat 208 ranualaista eli 51 % ranualaisten otoksesta ja 279 posiolaista eli 59 % posiolaisten otoksesta.

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena on kahdella eri mittauskerralla saatuja juomatapoja koskevia tuloksia vertaamalla kuvata niitä muutoksia, joita tapahtui tutkimuksen seuranta-aikana. Tutkimusongelma tiivistyi kuuteen kysymykseen. Muuttuvatko vastaajien mielipiteet Alkon avaamista kohtaan? Muuttuvatko vastaajien alkoholiasenteet ja alkoholipoliittiset mielipiteet? Supistuuko raittiiden määrä? Alkaako väestö käyttää useammin alkoholia? Humallutaanko useammin? Tapahtuuko alko-

holijuomien hankinnassa muutoksia? Lisäksi selvitetään alkoholin vuosikulutuksessa, sen jakautumisessa ja juomarakenteessa tapahtuneita muutoksia. Tuloksia voidaan pitää myös kuvauksena 1980-luvun uudenaikaistuvan maaseudun alkoholioloista.

Alkoholimyymälän avaamisen vaikutuksia tarkastellaan eri väestöryhmissä, jotka pääosin muodostetaan sukupuolen ja iän mukaan. Tutkimuksen seuranta-ajasta johtuen nuorten, alle 19-vuotiaiden, kohdalla iän vaikutus alkoholin käytön muutoksiin on voimakas. Tämän takia nuorten alkoholin käyttöä tarkastellaan muista ikäryhmistä erillään. Raittiiksi määriteltiin ne, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet alkoholia tai olivat lopettaneet käytön, ja harvemmin kuin kerran vuodessa alkoholia käyttävät. Alkoholin käyttäjiksi määriteltiin alkoholia vähintään kerran vuodessa käyttävät.

Tutkimustulosten luotettavuutta häiritsee vastaajien taipumus salailia ja unohtaa alkoholin käyttöönsä. Tämä taipumus on niin suuri, että haastattelu- ja kyselytietoihin perustuvat kulutusarviot jäävät yleensä 20–60 %:iin myydystä alkoholimäärästä. Tutkimuksessa saatiin katettua 56 % ranualaisten tilastoidusta kulutuksesta vuonna 1986. Kattavuus vaihteli juomalajeittain siten, että väkevästä juomista saatiin katettua 35 %, viinistä 155 % ja oluesta 142 %. Väkevien juomien alhainen kattavuusprosentti ei johtune ainoastaan salailusta vaan myös Lapille ominaisesta kulutuksesta, jonka on todettu kanavoituvan juuri väkeviin juomiin (Koskikallio 1982, 1–15). Oluen ja viinin suuret kattavuusprosentit merkinnevät sitä, että paikkakuntalaiset liioittelivat mietojen juomien käyttöä tai että kaikki juotu alkoholi ei ole peräisin omasta myymälästä, vaan naapurikuntien myymälöistä tai että osa on itse valmistettua.

Alkon avaaminen lisää myönteistä suhtautumista myymälään

Mielipiteet myymälästä jakaantuivat hyvin samankaltaisesti molemmissa kunnissa (taulukko 1). Myönteinen suhtautuminen Alkon myymälään on lisääntynyt enemmän Ranualla kuin Posiolla, vaikka kielteinen suhtautuminen on vähentynyt molemmilla paikkakunnilla. Kun vuonna 1984 noin kaksi viidesosaa ranu-

Taulukko 1. Suhtautuminen Alkon vähittäismyyntiliikkeen avaamiseen Ranualla ja Posiolla vuosina 1984 ja 1986, %

	Ranua		Posio	
	1984	1986	1984	1986
suotavaa	39	50	42	47
yhdentekevää	22	20	25	24
vahingollista	32	21	28	19
ei osaa sanoa	7	9	5	10
yhteensä	100	100	100	100

alaisista piti Alkon avaamista suotavana, niin vuonna 1986 puolet heistä suhtautui myymälään myönteisesti. Suopea suhtautuminen on lisääntynyt kaiken ikäisten keskuudessa Ranualla, mutta Posiolla näin ei ollut käynyt 30–49-vuotiaiden ryhmässä, jossa yhdentekevä suhtautuminen myymälään on lisääntynyt. Molemmilla paikkakunnilla alle 30-vuotiaiden suhtautuminen on muuttunut huomattavasti myönteisemmäksi. Tämä johtuu luonnollisesti nuorempien vastaajien ikääntymisestä tutkimuksen seuranta-aikana.

Miehet suhtautuvat Alkon myymälään myönteisemmin kuin naiset. Paikkakuntien miesten suhtautumisessa myymälään ei ollut eroa vuonna 1984, mutta vuonna 1986 ranualaismiehet olivat myönteisempiä kuin posiolaismiehet. Heistä kaksi kolmasosaa piti liikettä suotavana. Posiolaisnaiset suhtautuivat myönteisemmin kuin ranualaisnaiset vuonna 1984, mutta vuonna 1986 ei naisten suhtautumisessa ollut eroa. Ranualaisista naisista reilu kolmannes piti myymälää suotavana vuonna 1986.

Alkon tulon kielteisesti suhtautuvat olivat huolissaan juoppouden ja alkoholihaittojen lisääntymisestä. Alkon puolesta puhujat vetosivat tasa-arvoon ja taloudelliseen hyötyyn, jonka oma myymälä toisi mukanaan.

Vuonna 1984 noin puolet ranualaisista oli sitä mieltä, että Alkon avaaminen lisää paikkakuntalaisten, erityisesti miesten ja poikien, alkoholin käyttöä. Huoli alkoholin käytön lisääntymisestä kuitenkin vähentyi, sillä vuonna 1986 enää vajaat kaksi viidesosaa oli samaa mieltä. Posiolla ei vastaavaa mielipidemuutosta ollut tapahtunut.

Ranualaiset arvioivat myös vuonna 1984, että alkoholin käytöstä johtuvia haittoja oli enemmän kuin vuonna 1986. Haittoja koettiin siis olevan enemmän ennen Alkon avaamista kuin sen jälkeen.

Huolimatta siitä, että enemmistö paikkakuntalaisista suhtautui Alkon avaamiseen joko yhdentekevästi tai kielteisesti, oli suurimmalla osalla kuntalaisia myönteisiä odotuksia. Yli kaksi kolmasosaa vastaajista oletti vuonna 1984, että Alkon avaaminen vähentää kotitekoisten juomien valmistamista ja korvikeaineiden käyttöä paikkakunnalla. Yli puolet ranualaisista arvioi Alkon vaikuttaneen oletetulla tavalla. Posiolla myönteiset odotukset säilyivät näiltä osin ennallaan.

Kuusi kymmenestä ranualaisesta oli molempina tutkimusvuosina sitä mieltä, että Alkon avaamisesta on kunnan talouselämälle hyötyä ja että oma myymälä säästää kuntalaisten aikaa ja rahaa. Posiolla usko oman myymälän

tuomaan taloudelliseen hyötyyn lisääntyi huomattavasti tutkimuksen seuranta-aikana.

Suhtautuminen alkoholin käyttöön on jyrkkää

Paikkakuntalaisten suhtautuminen kohtuulliseen alkoholin käyttöön osana tavallista elämänmenoa on jyrkempää kuin maassa keskimäärin (taulukko 2). Ranualaiset naiset suhtautuivat posiolaisia naisia jyrkemmin kohtuukäyttöön vuonna 1984, mutta vuonna 1986 ei suhtautumisessa ollut eroa. Ranualaisnaisten jyrkkä suhtautuminen alkoholiin tulee esille väitteiden ”alkoholista ei ole kenellekään mitään todellista iloa” ja ”alkoholi ei sovi kenellekään” kohdalla. Ranualaisnaisista kaksi kolmasosaa oli vielä vuonna 1986 samaa mieltä edellisen väitteen kanssa ja puolet jälkimmäisen väitteen kanssa. Kuntien miesten välillä ei suhtautumisessa alkoholin käytön normaalisuuteen ollut eroa vuonna 1986, kun vielä ensimmäisessä kyselyssä ranualaismiehet suhtautuivat jyrkemmin kuin posiolaismiehet alkoholin yleiseen sopivuuteen.

Vastaajien suhtautuminen ryyppyyn ja sen piristävyyteen mittaa lähinnä alkoholin kulttuurista hyväksyttävyyttä. Klaus Mäkelän (1985, 172) mukaan kysymyksen sanamuoto on sidoksissa vanhentumassa oleviin jäsenystapoihin. Vielä 60-luvulla alkoholikieliset ja alkoholimyönteiset erosivat toisistaan juuri siinä, sallivatko he piristävän ryyppyn vai eivät. Mutta 80-luvun alkoholimyönteiset saattavat joutua Mäkelän mukaan tämän osion kohdalla ymmälle, sillä samalla kun alkoholi on yhdenytynyt entistä enemmän arkeen, on piristävän ryyppyn kulttuurinen paikka muuttunut. Mielienkiintoista on tämän osion kohdalla ranualaisnaisten suhtautumisen muuttuminen ryyppyä kohtaan. Näin voimakas mielipiteen muutos merkinnee sitä, ettei alkoholin kulttuurista paikkaa jäsennetä vielä 80-luvulla tavalliseen elämään kuuluvana, vaan arjesta irrallaan olevana asiana.

Taulukon 2 viimeinen osio mittaa Mäkelän (1985, 172) mukaan ilmeisesti alkoholipoliittisia huolia: juomisen liiallisuus arvioidaan koettujen alkoholihaittojen kautta. Kuten edellä kävi ilmi, arvioivat paikkakuntalaiset alkoholistista johtuvat haitat suuremmiksi vuonna 1984

Taulukko 2. Alkoholin käyttöä koskevien asenneväittämien kanssa ainakin osaksi samaa mieltä olevien vastaajien prosenttiosuudet sukupuolen mukaan Ranualla ja Posiolla vuosina 1984 ja 1986, %

	Ranua		Posio		JTT
	1984	1986	1984	1986	1984
Kohtuullinen alkoholin käyttö kuuluu tavalliseen elämään					
naiset	43	49	56	51	60
miehet	64	61	65	67	78
Alkoholista ei ole kenellekään mitään todellista iloa					
naiset	65	66	57	51	62
miehet	51	40	47	42	44
Ryyppy silloin tällöin vaikuttaa vain piristävästi eikä sitä voi pitää sopimattomana					
naiset	40	57	60	61	61
miehet	65	66	69	75	70
Suomessa käytetään aivan liian paljon alkoholia					
naiset	88	84	83	77	88
miehet	75	73	74	66	72

Vertailu on tehty soveltuvien osien vuoden 1984 juomatapatutkimukseen (= JTT 1984).

kuin 1986. Tämä käy yhteen viimeisen väittämän kanssa samaa mieltä olevien määrän muutoksen kanssa. Asennoituminen on tullut myönteisemmäksi molemmilla tutkimuspaikkakunnilla.

Suhtautuminen keskioluen saatavuuteen muuttui myönteisemmäksi

Kysymys oluen vähittäismyynnistä soveltuu hyvin alkoholipoliittisen mielipideilmaston yleisosoittimeksi (Mäkelä 1985, 167). Vuonna 1984 keskioluen vähittäismyyntiä vastusti ranualaisista 81 % ja posiolaisista 76 %. Vastaa- vat luvut olivat vuonna 1986 69 % ja 71 %. Alkoholipoliittinen mielipideilmasto Ranualla on löyhtynyt Alkon avaamisen myötä. Kunnissa tehtyjä keskiolutpäätöksiä kannattaa edelleen suurin osa kuntalaisista. Naiset suhtautu- vat selvästi jyrkemmin kuin miehet keskioluen vapauttamiseen. Keskioluen vapauttamisen kannatuskin lisääntyi paikkakunnilla vähem- män naisten kuin miesten keskuudessa.

Raittiudessa ei tapahtunut muutoksia

Raittiudella on Ranualla hyvin vankka ase- ma, eikä sitä horjuttanut Alkon avaaminen. Raittius on Ranualla selvästi yleisempää kuin naapurikunnassa Posiolla. Kun vuonna 1984 15–69-vuotiaista suomalaisista miehistä 14 % ja naisista 27 % oli täysin raittiita (Simpura 1985, 70, taulukko 4.9), niin 15 vuotta täyttä- neistä ranualaisista miehistä 30 % ja ranu- alaisnaisista 44 % ei ollut vuoteen 1986 men- nessä koskaan nauttinut alkoholia. Posiolaisten täysin raittiiden osuudet noudattelivat hyvin koko maan lukuja. Raittiuden vankka asema Ranualla on yhteydessä paikkakunnan lesta- diolaisuuteen. Ranualaiset perustelivat rait- tiuttaan useammin kuin posiolaiset uskonnolli- sella perusteella. Lestadiolaisuudessa onkin keskeistä alkoholin käytön kieltävä normi (Suolinna & Sinikara 1986, 145).

Juomis- ja humaltumistiheydet eivät muuttuneet

Viikoittainen alkoholin käyttö on tutkimus- paikkakunnilla harvinaista. Kun 15–69-vuoti- aista suomalaismiehistä alkoholia vähintään

kerran viikossa käytti noin puolet ja naisista vajaa neljännes vuonna 1984 (Simpura 1985, 58), näin tiheästi alkoholia käyttäviä oli vuon- na 1986 ranualaismiehistä 15 % ja naisista 4 %. Vastaavat posiolaisten luvut olivat 20 % ja 6 %. Alkon avaaminen Ranualla ei tihentä- nyt paikkakuntalaisten alkoholin käyttöä juuri lainkaan.

Huolimatta pullon saannin helpottumisesta ei alkoholin humalakäyttö lisääntynyt Ranual- la. Myöskään humaltuminen ei tihentynyt. Al- koholimyymälän avaaminen Ranualla ei siten näyttänyt lisäävän alkoholin kertakulutusta- mää- riä.

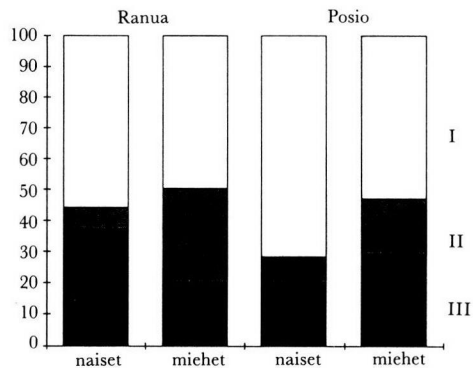
Alkon avaaminen ei lisännyt nuorten alkoholin käyttöä

Tutkimuspaikkakuntien 17–21-vuotiaista nuorista vain joka kymmenes ilmoitti käyttä- vänsä alkoholia vähintään kerran viikossa. Vuonna 1986 oli 17–21-vuotiaista nuorista alkoholiin tutustunut 85 %, joten maaseudun nuoret tutustuvat alkoholiin myöhemmin kuin suomalaiset nuoret keskimäärin. Alkon avaa- minen Ranualla ei lisännyt nuorten alkoholin käyttöä, vaan muutokset olivat yhteydessä nuorten ikääntymiseen, koska molemmilla tut- kimuspaikkakunnilla tapahtui samanlaisia muutoksia. Nuorten alkoholin käytössä tapah- tuukin hyvin jyrkkiä muutoksia ikävuosien 15 ja 19 välillä (Ahlström 1985, 145).

Kuntien nuorten alkoholin käyttö kaiken kaikkiaan on harvinaisempaa kuin maassa kes- kimäärin. Vaikka uusimmat tutkimustulokset (esim. Rahkonen & Ahlström & Rimpelä 1987) osoittavat, että nuorten yhtenäiskulttuu- ri on Suomessa alkoholin käytön osalta levin- nyt kaikkialle maahan, tulosten perusteella al- koholin yleisyys näyttää kuitenkin määräyty- vän sen mukaan, miten yleistä alkoholin käyttö on nuorten omassa kulttuurissa.

Muutokset alkoholin hankinnassa olivat vähäiset

Ranualla avatun Alkon vaikutusta ei voitu havaita Rovaniemen vähittäismyymälöiden myynnissä. Pudasjärven Alkon myyntimäärä aleni noin 5 %. Paikkakunnilla miehet huoleh- tivat Alkossa asioinnista. Ranualaisten naisten

I ei ole käyttänyt

II vähentynyt

III pysynyt ennallaan tai lisääntynyt

Alkossa asiointi yleistyi jonkin verran, ja tuotteiden hankinta toisen henkilön välityksellä väheni. Muutosten jälkeen paikkakuntien naiset eivät kuitenkaan erottuneet toisistaan. Kolme neljäsosaa miehistä ilmoitti asioivansa Alkossa, naisista vain kaksi viidesosaa. Vuonna 1986 alkoholia hankkivista ranualaisista 84 % ilmoitti asioivansa omassa myymälässä.

Kun vuonna 1984 noin puolet paikkakunnan alkoholia hankkivista miehistä ilmoitti ostaneensa joskus pullon pimeästi, niin vuonna 1986 joka seitsemäs alkoholia hankkiva ranualaismies ilmoitti ostaneensa pullon pimeästi parin viime vuoden aikana; posiolaismiehistä vastaava määrä oli vain 5 %. Ranuan poliisin mukaan satunnaisesti pimeää pulloa myyvien määrä on lisääntynyt, mutta ammattimainen välitys paikkakunnalla on vähentynyt Alkon avaamisen jälkeen.

Ranualaisnaiset ilmoittivat useammin kuin muut, että Alkon avaamisesta huolimatta kotitekoisten juomien käyttö on pysynyt ennallaan tai lisääntynyt. Kun miehistä 30 % ilmoitti kotitekoisten juomien käytön vähentyneen, niin naisista kaksi viidesosaa ilmoitti käytön pysyneen ennallaan. Alkon avaaminen Ranualla vähensi kotitekoisten juomien käyttöä miesten keskuudessa (kuvio 1).

Alkoholin kulutus kasvoi Ranualla

Ranualaiset kuluttivat noin kaksi litraa absoluuttialkoholia henkeä kohti vuonna 1984 ja kolme litraa vuonna 1986. Kulutuksen kasvu menee yksinomaan miesten nimiin. Posiolaiset kuluttivat molempina vuosina litran enemmän kuin ranualaiset. Myös Posiolla kulutuksen kasvusta vastasivat miehet. Kulutus kasvoi siis molemmilla tutkimuspaikkakunnilla litramääräisesti saman verran, mutta prosentuaalinen kasvu oli Ranualla suurempi. Tämä ero on Alkon avaamisen vaikutusta. Kun miehet lisäsivät alkoholin vuosikulutusta, naisten osuus aleni vajaan kolmannekseen noin viidennekseen. Koko maassa naisten osuus kulutuksesta on noin viidesosa (Ahlström 1985, 131).

Vuonna 1986 oli maassamme väkevien juomien osuus absoluuttialkoholin vuosikulutuksesta 40 % ja oluen osuus 44 %. Viinin osuus oli siten vain 13 % (Alkoholitilastollinen vuosikirja 1987). Kuntalaiset eivät erotu muista suomalaisista juomamieltymistensä suhteen: väkevilla on valta-asema ja viiniä käytetään erittäin vähän. Eri juomalajien osuus absoluuttialkoholin vuosikulutuksesta vaihtelee hieman ryhmittäin, mutta väkevien juomien osuus vuosikulutuksesta on kaikissa ryhmissä ainakin noin 50 %. Kuntalaiset ovat hieman enemmän kuin muut suomalaiset mieltyneet väkeviin juomiin ja vähemmän olueen. Oluen osuus kulutuksesta oli vain 32–37 %.

Viiniä on perinteisesti pidetty naisten juomana. Paikkakuntien naisille viini oli kuitenkin muita juomia vieraampi. Viinin osuus naisten kuluttamasta vuotuisesta alkoholista oli Ranualla sama kuin miehillä. Posiolla sen sijaan naiset kuluttivat miehiin verrattuna hieman yleisemmin viiniä. Juomarakenteeltaan naisten juomatavat ovat erittäin miehiset.

Naisten vuosikulutuksen kasvu selittyy pääosin käyttäjien määrässä ja juomistiheyksissä tapahtuneilla muutoksilla. Näiden tekijöiden lisäksi miesten, erityisesti ranualaismiesten, kulutuksen kasvu selittyy kertakulutuskasvulla, joka jakaantuu tasaisesti erityyppisten kulutuskertojen kesken niin, ettei humallusta aikaisempaa useammin. Tulos vastaa Kuusen tutkimuksen tuloksia (1956), joiden mukaan koemyymälöiden vaikutuksesta oli yleistynyt sellainen alkoholijuomien käyttö, joka

harvemmin muodostuu juopotteluksi. Lisäksi vuosikulutuksen kasvuun vaikuttivat nuorten alkoholin käytössä ikääntymisen myötä tapahtuneet muutokset.

Yhteenveto

Alkon vähittäismyymälän avaaminen ei aiheuttanut merkittäviä muutoksia Ranualla. Myönteinen suhtautuminen myymälään lisääntyi kaikilta osin. Toisin kuin Pekka Kuusen tutkimuksessa (1956) myös naisten suhtautuminen muuttui myönteisemmäksi. Naisten suhtautumisessa eivät enää 1980-luvulla ole moraaliset näkökohdat ja huoli kulutuksen kasvusta niin keskeisiä kuin kolme vuosikymmentä sitten.

Paikkakunnilla suhtaudutaan edelleen kohtuulliseenkin alkoholin käyttöön jyrkemmin kuin keskimäärin koko maassa. Tämä johtuu siitä, että alkoholin arkistumista ja yhdentymistä muuhun sosiaaliseen elämään ei ole tapahtunut siinä määrin kuin muualla maassa. Alkoholipoliittinen mielipideilmasto on kuitenkin Ranualla vapaamielistymässä, sillä suhtautumiserot ovat paikkakuntien välillä kaventuneet. Myös suhtautuminen keskioluen saataavuuteen on muuttunut sallivammaksi.

Ranualaisten miesten alkoholin kulutus kasvoi alkoholimyymälän avaamisen vaikutuksesta. Kulutus kasvoi litramääräisesti saman verran molemmilla paikkakunnilla, mutta prosentuaalinen kasvu oli Ranualla suurempi. Huolimatta kulutuksen kasvusta Ranualla posiolaisille kertyi vuonna 1986 henkeä kohden mitattuna litra enemmän vuosikulutusta kuin ranualaisille. Kuntien naiset ovat miesten lailla mieltyneet väkeviin juomiin. Naisten juomatapojen todettiin olevan juomarakenteeltaan erittäin miehiset.

Ranualaisten raittiuden yleisyys ja vähäinen alkoholin kulutus eivät ole johtuneet alkoholin vaikeasta saatavuudesta, vaan paikkakunnan elinkeinorakenteesta ja uskonnollisesta ilmapiiristä. Viljelijäväestön kodin piiriin keskittyvään elämään kuuluvat muihin maaseudun väestöryhmiin verrattuna hitaampi tottumusten muutos, kielteisemmät alkoholiasenteet ja maatalojen emäntien muita vähäisempi alkoholin käyttö. Lisäksi vaikuttaa viljelijäväestön ikääntyminen.

Lestadiolaisliikkeen ehdoton raittiusvaatimus ei koske ainoastaan liikkeessä mukana olevia, vaan koko yhteisölle leimaa antavana se luo pidättyvää suhtautumista alkoholiin. Uskonnollinen ilmapiiri toimii moraalivallina, joka hidastaa juomatapojen muutosta paikkakunnalla, joka muutoin on voimakkaasti uuden aikaistunut viime vuosien aikana.

Vaikka alkoholin saatavuuden kasvu on kulutusta lisäävä tekijä, uuden maaseutumyymälän avaaminen ei vaikuta maan tilastoituun kulutukseen kuin prosentin sadasosien verran. Monella taholla katsotaankin alue- ja tasarvonäkökohtien olevan merkittävämpiä kuin tämä alkoholin kulutuksen vähäinen kasvu ja siitä mahdollisesti johtuva haittojen lisääntyminen.

Lisäksi liikenneyhteyksien parantumisen, autoistumisen ja myymäläverkoston laajenemisen takia ei kuivankaan maaseutupaikkakunnan asukkaille ole ylivoimaisen vaikeata hankkia alkoholia, eikä oman alkoholimyymälän puuttuminen patoa kulutusta. Alkoholin hankinta on vain enemmän aikaa ja rahaa vievää pitkien taipaleiden takaa. Rahan ja ajan säästön lisäksi toinen olennainen omaan myymälään liittyvä asia on sen tuoma hyöty kunnan talouselämälle. Jo Sakari Sariola (1954) totesi tutkimuksessaan Lappi ja väkijuomat, että väkijuomamyymälän sijoittaminen alueen harvoihin solmukohtiin on omiaan vetämään myös muuta kaupankäyntiä.

Kuivat maaseutupaikkakunnat alkoholipoliittisena keinona rajoittaa alkoholin kulutusta on jääne alkoholipoliittikan historiasta. Nykyaikana Alkon myymälä voidaan nähdä paikkakunnalla osana palvelutasoa, jonka suhteen alueellinen eriarvoisuus on muutoinkin vähentynyt.

Kirjallisuus

Ahlström, Salmelma: Naisten alkoholin käyttö. S. 107—131. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985

Alkoholitilastollinen vuosikirja 1987. Helsinki: Alko, 1988

Koskikallio, Ilpo: Kuka kuluttaa Lapin alkoholia? Turismin ja rajakaupan vaikutus alkoholin kulutuslukuihin Lapin läänissä. Tutkimuslause 156. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1982

Kuusi, Pekka: Alkoholijuomien käyttö maaseudulla. Helsinki: Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiö, 1956

Mäkelä, Klaus: Asenteet ja mielipiteet. S. 164—180. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985

Orjasniemi, Tarja & Pekkala, Helena: Kun Alko avattiin . . . Tutkimus Ranuan alkoholimyymälän avaamisesta 1984 ja sen vaikutuksista: Ranuan ja Posion vertailu. Pro gradu -tutkielma. Lapin korkeakoulu 1988

Rahkonen, Ossi & Ahlström, Salme & Rimpelä, Matti: Nuorten alkoholin käyttö vuosina 1973—1987. Alkoholi-

politiikka 52(1987): 6, 292—302

Sariola, Sakari: Lappi ja väkijuomat. Helsinki: Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiö, 1954

Simpura, Jussi: Alkoholin vuosikulutus ja sen jakautuminen. S. 55—76. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985

Suolinna, Kirsti & Sinikara, Kaisa: Juhonkylä: Tutkimus pohjoissuomalaisesta lestadiolaiskylästä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisu. Ei painopaikkaa, 1986.

English Summary

Tarja Orjasniemi—Helena Pekkala: Kun Alko avattiin Ranualla (A new Alko in Ranua)

The article examines the effects of opening an Alko retail shop in a rural community. The article is based on a panel study which monitors drinking habits in Ranua, where Alko opened a new shop on July 2, 1984. The neighbouring community of Posio was chosen as the control. The first set of questions were sent by post before the opening in May-June 1984 and the second in November-December 1986. The final sample consisted of 208 Ranua and 279 Posio residents.

A change in opinion was detected. Attitudes are now more favourable in both localities, although more markedly so in the test community. Men were more favourable towards the shop than women. Attitudes towards the shop also became more favourable vis-à-vis alcohol hazards. In 1986 the people of Ranua felt that establishment of a new Alko shop curtailed illegal alcohol distillation and consumption of substitutes less than they had anticipated. Favourable expectations as to the financial gains from the local shop were sustained or even strengthened. In Posio favourable expectations increased or were strengthened in every respect.

Public opinion on alcohol policy became more liberal in both localities, and particularly in Ranua, where attitudes were more extreme. However, attitudes to alcohol

are still, on average, more extreme than in the rest of the country. This is because alcohol has not become part of normal everyday or social life to the extent that it has elsewhere in Finland.

Total abstinence is deeply rooted in Ranua, and opening of the shop did not alter this fact. Abstinence is more common in Ranua than it is in Posio or the rest of the country. In 1984, the proportion of total abstainers amongst 15—69 year-old Finnish males was 14% and amongst women 27%. The respective figures in Ranua were 30% and 44%. The opening of a retail shop had no practical effect on alcohol consumption in Ranua, whilst an increase amongst the male population of Ranua was recorded. The annual consumption of absolute alcohol increased amongst males in Ranua by 76% and amongst women by 16%. Despite increased consumption there were no noticeable changes in cases of drunkenness. Although opening of the shop diversified the beverage selection, spirits still account for half of the alcohol consumed by both men and women. The enquiry covered 56% of the alcohol sold in 1986 in Ranua.

Despite the modernisation that has taken place in Ranua, the drinking habits of the people have not changed. The religious atmosphere of the area has perhaps acted as a moral barrier to such change.

Alkoholipolitiikka Vol. 53:250—256, 1988